

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו בשב"ק פרשת שלח תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף שס"ט

דרשת פרקי אבות

וּנְרָאָה דהנה בעבודת יום הכיפורים היה הכהן גדול נכנס לפני ולפנים, וזורק מדם הפר ומדם השעיר, וכמו שנאמר (ויקרא טז-יד) ולקח מדם הפר, והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה, ולפני הכפורת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו. ואיתא במשנה (יומא ג:): שהזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתים וכו' ע"ש. ובודאי יש בזה טעמים נשגבים, להזות מן הדם באופן שלא מצינו בשאר הקרבנות, אחת למעלה ושבע למטה, וגם להזכיר ההזאה הראשונה תמיד, אחת ואחת וכו'.

וּלְפִי מזה שנתבאר לעיל יש לומר, כי אחת למעלה רומז על גודל מעלת קדושתן של ישראל, שמכוונים בכל מעשיהם לשם שמים, לעשות נחת רוח לקונם היושב בשמים. ושבע למטה רומז על שבע ביום הללתיך, שבע מצות שסיבבן הקב"ה בגופן ובבגדיהן ובפתחיהן, שמורה על גודל חביבות של כנסת ישראל עם הקב"ה].

וּבְסֵפֶר תורת העולה להרמ"א (ח"ב פרק כו) כתוב, כי הזאות שבע למטה רומז על ענין היצר הרע המחטיא האדם, והוא נקרא בשבעה שמות, ולכן היה זורק שבע למטה, ואחת למעלה רומז נגד היצר טוב. והיה מונה עם כל ההזאות שלמטה גם את ההזאה של מעלה, להורות כי מן הראוי לשתף יצר הרע עם יצר הטוב, ואז שניהם כאחד טובים ע"כ.

בְּמִשְׁנָה (אבות ג-ב) רבי ישמעאל אומר, הוי קל לראש ונוח לתשחורת. ופירש ברע"ב בראשיתך כשאתה בחור הוי קל לעשות רצון בוראך, ובזקנותך כשהושחרו פניך מפני זקנה תהא נוח לו ע"כ.

וּנְרָאָה עוד, הנה בפרשתנו נאמרה מצות ציצית, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם, ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, והיה לכם לציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם (טו-לח). ובגמרא (מנחות מג:): תנו רבנן חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן, וציצית בבגדיהן, ומזוזה לפתחיהן. ועליהן אמר דוד (תהלים קיט-קסד) שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך [תפילין בראש וזרוע הרי שתיים, וארבע ציציות, ומזוזה, הרי שבע] ע"כ.

וְאָמְרוּ (שם) עוד, היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין [שייחדו הקב"ה למצוה זו], מפני שהתכלת דומה לים [שנעשה בו נסים לישראל], וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד ע"כ. – והנה בכל כנף יש שבעה חוטין של לבן, וחוט אחד של תכלת, ויש להבין טעם המספר הזה, ובמה כחו גדול שעל ידי ראייתם, וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם.

וביאורו, דאיתא בגמרא (סוכה נב.) שבעה שמות יש לו ליצר הרע, הקב"ה קראו רע וכו', משה קראו ערל וכו', דוד קראו טמא וכו', שלמה קראו שונא וכו', ישעיה קראו מכשול וכו', יחזקאל קראו אבן וכו', יואל קראו צפוני וכו' ע"כ. וכיון שיש לעבוד ה' בכל לבבך (דברים ו-ה), בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע (ברכות נד.), על כן צירף האחת למעלה עם השבע למטה, להעלות את כוחות היצר הרע להצטרף עם היצר טוב.

*

ונראה לבאר הדברים באופן אחר, ובהקדם לבאר מה דאיתא בגמרא (סוכה שם) לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה וכו'. ובמהרש"א (שם) שביטול כחו זהו שחיטתו ע"ש. ומביא שם בגמרא קרא (יואל ב-ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם, והדחתיו אל ארץ ציה ושממה וגו', ועלה באשו, ותעל צחנתו, כי הגדיל לעשות. ודרשו, את הצפוני, זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם. והדחתיו אל ארץ ציה ושממה, למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן וכו'. ועלה באשו ותעל צחנתו, שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאייהם של ישראל. כי הגדיל לעשות, ובתלמידי חכמים יותר מכולם ע"ש. ויש להבין הלא שבע שמות יש לו ליצר הרע, ולמה בעת ביטולו ושחיטתו קראו בתואר ואת הצפוני. גם עצם הטעם שקראו צפוני, מפני שצפון ועומד בלבו של אדם, צריך ביאור, היצר הרע הלא מסית ומפתה בגלוי, ואין הוא צפון וטמון.

ונראה הכוונה דידועים דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע מה שפירש מאמרם (שבת עה.) שוחט משום מאי מחייב, רב אומר משום צובע, וכתבו התוספות שם אשוחט דעלמא קאי. ופירש כי שוחט דעלמא רומז אל היצר הרע הוא השטן הוא מלאך המות, שהוא שוחט דעלמא, כמבואר בגמרא (בבא בתרא טז.) יורד ומתעה, עולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמתו. והיינו דפריך בגמרא שוחט משום מאי מחייב, והרי הס"מ הולך בשליחות הקב"ה להסית את האדם לעבירה, ומדוע יתחייב קטלא לעתיד לבא. ומשני אמר רב משום צובע, פירוש שהוא צובע את העבירה למצוה, וקשה מאד להתגבר עליו בזה, כי הוא מטעה את הבריות בצביעותו ובנכליו אשר

הוא מתנכל להם להפילם בשחת, ואומר להם על עבירה שהיא מצוה, ואין האדם יודע להבחין בין טוב לרע, ועל הדבר זה יתחייב היצר הרע לעתיד לבא, כי לא נצטוו אלא להסית את בני אדם לדבר עבירה, ואילו היה עושה כן לא היה מפיל ברשתו כי אם רשעים גמורים, אבל איש אשר קצת יראת ה' בלבו לא היה מתפתה לעבור עבירה בשאט נפש. אך דא עקא שהיצר הרע צובע את העבירה, ועוטה אותה בלבוש מצוה, ובערמה זו נלכדו ברשת אשר טמן רבים וכן שלמים, ולא יכלו לעמוד כנגדו ע"כ.

ובדברי יואל (פ' אמור קצו.) ביאר בזה, מה שאמרו לעתיד נדמה להם לרשעים כחוט השערה, כי אצלם בא היצר הרע ומסיתם למרוד בה' ולעבור מצותיו. ולעתיד כאשר רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ומלאה הארץ דעה את ה', אז יכירו שיצר הרע שלהם היה כחוט השערה, שקל להתגבר עליו. לא כן לצדיקים שבא בחלקת לשונו לומר על עבירה שהיא מצוה, ונגד הסתה זאת קשה מאד ללחום, כי צריכין הבחנה גדול להבדיל בין מצוה אמיתית למצוה שמקורה מיצר הרע, ויהיה נדמה להם כהר גבוה, ויתפלאו איך עלתה בידם לכבוש הר קשה כזה, להבחין בין מצוה אמיתית למצוה שהם תחבולות היצר ע"כ.

ומעתה יש שני סוגי יצר הרע, יש שבא בגלוי ומסית לחטוא, ואז הוא נקרא בשמות שניכר רשעותו, רע, ערל, טמא, שונא וכו'. אבל כאשר בא במסוה של היצר טוב, שמצבע העבירה למצוה, אז הוא נקרא בשם צפוני, שבא בהחבא וערמה, כאילו רוצה לזכות אותו במצוה, ועל זה אמרו 'שצפון' ועומד בלבו של אדם. ויצר זה שכיח ביותר בבני תורה, ובפרט בין אדם לחבירו, להלבין ולבוזות ולרדוף בני אדם, כאשר יש עליו מסוה של צדקות, אשר עבור כבוד ה' הותרה הרצועה, והרבה הבחנה צריכין שלא להכשל.

והנה לעתיד כאשר תתקיים ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (ישעיה יא-ט), לא יצטרכו לבטל את היצר הרע שבא בגלוי לעבור את פי ה', כי מי פתי יטה אזנו לשמוע לו, כאשר נזכה לראות התגלות כבודו בארץ, ויצר הרע זה אין צריכין להדיחו אל ארץ ציה ושממה, למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן, כי גם אם יהיה נגד פניו, לא ישמעו לו. אבל אותו יצר הנקרא צפוני, שצפון בלבו

וּנְרָאָה בזה עוד, ונשלב הדברים לפרשתנו, פרשת המרגלים, אשר כל עובר פרשה זו, עומד ותמה איך נהייתה כדבר הזה, אשר נשיאי ישראל שהיו חשובי העם, כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-א), וברשי כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות. בני אדם שראו נסים ונפלאות ביציאת מצרים וקריעת ים סוף, יאמרו לא נוכל לעלות, כי עז העם היושב בארץ, וחזק הוא ממנו, אתמהה.

וּנְרָאָה דהנה ברמב"ם (ה' תשובה ב-א) האריך במצות תשובה, אשר בכל עת ובכל זמן ובכל מצב שהאדם עומד, דלתי התשובה פתוחין לפניו, גם אם הרבה לחטוא כל ימיו, ולא שב אלא בימי זקנותו, ואפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו, כל עונותיו נמחלין. וכתב שוב (ב-ד) דמדרכי התשובה, שמתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו, כלומר שאני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה ע"כ. ויש להבין מהו הענין שיש לו לשנות שמו כלומר שאני אחר, למה לא יוכל להיות גם להלאה אותו האיש, וה' מחל לו על כל עונותיו, והוא נקי בלי עון, ומהו התועלת שיחשב עצמו לאיש אחר.

וַיֵּשׁ לומר, דהנה אותו יצר הרע שנקרא צפוני, שמסתיר רשעותו, ומראה עצמו להאדם כאילו היצר טוב מדבר עמו, זה שייך אצל כל אדם, לא רק בפרט ומעשה יחידי, שמראה אותו ומצבעו למצוה, אלא לפעמים סוג יצר הרע זה מחליש כל עבודת ה' של האדם כליל. והוא כאשר האדם היה חוטא, ועומד במצב שפל, ועובר עליו רוח טהרה להתבונן בחובתו בעולמו, ורוצה להתחיל לשנות דרכיו לטובה, אז היצר הרע בא ונדמה לו לתלמיד חכם, ומראה לו בדברי חז"ל ובספרי קודש, גודל הפגם של כל חטא, איך הוא מנותק כבר מהקדושה, וכבר החריב עולמו, ומה יוכל להועיל לו המצות שיעשה מכאן ולהבא, הלא זבח רשעים תועבה. וגם אם ישיב לו האדם, הרי כח התשובה גדולה מאד, יענה לו, הן אמת כדברייך, אבל הרי גופך ונשמתך מתועב ומקולקל, ואיך יתקבל מנחת המצות למעלה, כאשר הם באים בכלי מטונף, אתה כבר קלאס שני ושלישי, ונוטל ממנו חשקת המצוה מלעשותה בשמחה וטוב לב כדבעי. וכל זה בא מיצר הצפוני, שבא לפניו אחר החטא להראותו

של אדם, שמצבע עבירה למצוה, בזה יוכלו להכשל גם לעתיד, כי לב כל אדם ירוץ אז לדבר מצוה, יצר זה ארזיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה, ועלה באשו ותעל צחנתו, כי יצר זה מניח עובדי כוכבים ומתגרה בהן בישראל, כי לגויים לא צריך להיות צפוני, אלא מסיתם בגלוי, ורק לישראל מתגרה באופן זה, ובתלמידי חכמים יותר מכולם.

וַלֵּכֵן ביום הכיפורים כאשר נכנס הכהן גדול לפני ולפנים לכפר על עונות בית ישראל, ולעורר רחמי שמים שיעביר את חטאות עמו ישראל, היה אומר לה', רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב [שאיננו עושים רצונך], שאור שבעיסה [יצר הרע שבלבבנו המחמיצנו] ושיעבוד גליות (ברכות יז). וזה רימו בהזאותיו, אחת למעלה ושבע למטה, יש לנו רק כח אחד שמושך את האדם למעלה לה', היינו היצר טוב, ולעומת זה יש שבע למטה, שבעה סוגים של יצר הרע שמושך אותנו למטה, להבלי העולם הזה. ולא עוד, אלא שהיצר הרע מצבע החטא למצוה, והוא נוטל עמו את היצר טוב כדי לפתות אותנו, ליתן מסוה על פניו שאין הוא יצר הרע אלא היצר טוב. ועל כן מונה הכהן גדול, אחת ואחת אחת ושתיים וכו', שבכל החטאים שהיצר הרע מושך אותנו למטה, הוא מצרף גם את האחת למעלה, היינו היצר טוב, ועל כן אנו נכשלים בחטא, אבל בתוך תוכו של כל ישראל רצוננו לעשות רצונך.

וַעֲלֵ דרך זה ניתן לנו מצות ציצית שבאה להזכיר אותנו את מצות ה' לעשותם, על כן מצותו שבעה חוטין של לבן, רומז נגד השבעה כחות של היצר הרע, ולצרף לזה הכנף פתיל תכלת, שדומה לרקיע וכסא הכבוד, נגד היצר טוב שמושך את האדם אחת למעלה. ולעורר אותנו שנוכח תמיד כאשר אנו רוצים לקיים מצות ה', שהיצר הרע השולט על האדם בשבעה כחות, שכנגדם יש שבע חוטין של לבן, הוא מושך ומצרף ומקשר לעצמו גם החוט של תכלת הרומז על היצר טוב, שמצבע העבירה למצוה, ויש לתת לב ביתר שאת שלא להכשל. וכאשר תראו הכנף פתיל תכלת עם השבע חוטין של לבן, אז תכירו שצריכין הבחנה גדולה כדי לזכור מהו מצות ה' שיש לעשותם.

גודל הפגם של כל חטא, ובכל ספר שפותח מראה לו איך האדם נפגם מהחטא, ובוזה מחליש אותו מכל עבודת קונו. וקודם החטא לא הראה לו זאת, רק לאחריו, כדי למנוע ממנו החשק להתקרב לקונו.

אבל באמת אין הדברים כן, וכמבואר ברמב"ם (שם ז-ד), אל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים (ברכות לד:) מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשים יצרם יותר מהן ע"כ. וכתב שם ברמב"ם (ז-ו) עוד, כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל וכו', והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר (דברים ד-ד) ואתם הדבקים בה' אלקיכם, צועק ונענה מיד שנאמר (ישעיה סה-כד) והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר (קהלת ט-ו) כי כבר רצה האלקים את מעשיך. ולא עוד אלא שמתאווים להם, שנאמר (מלאכי ג-ד) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות ע"כ.

ולכן כדי שלא יתבלבל האדם מהעבר שלו, שימנע אותו מלקיים עבדו את ה' בשמחה, ולהתקרר מהתלהבותו, מדרכי התשובה לשנות את שמו, כלומר שאני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים. ויש להחשיב עצמו כקטן שנולד, מהיום ולהלאה אני אדם חדש, לא נשאר בי שום קשר עם העבר, ומעתה ישנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה.

*

הנה ה' הזכיר למשה מדותיו של רחמים, ויעבור ה' על פניו ויקרא, ה' ה' א-ל רחום וחנון (שמות לד-ו), ודרשו חז"ל (ראש השנה יז:) ה' ה', אני הוא [מרחם] קודם שיחטא האדם, ואני הוא [מרחם] אחר שיחטא וישוב ע"כ. וברא"ש (שם א-ה) הקשה, קודם שיחטא למה צריך רחמים ע"ש. ובאור החיים הק' (בפרשתנו יד-יח, שמות לד-ו) פירש, דבאמת

קודם החטא אין צריכין למדת הרחמים, אלא ה' הודיע למשה, שה' רחמן אחר שיחטא האדם באותה מדה ממש כמו שהיה רחמן קודם שיחטא. וזהו מדת ה' ה', ששוה לפניו בלי שום שינוי כלל, הרחמים אחר שיחטא וישוב בתשובה, ממה שהיה מדת הרחמים פרוסה עליו קודם שיחטא ע"כ.

ונראה דזהו שאמר הכתוב (ישעיה נא-יב) אנכי אנכי הוא מנחמכם, רומז על מדת ה' ה', אנכי אנכי, שאנכי דומה לאחר החטא ועשה תשובה, כמו שאנכי הייתי קודם החטא, זה מנחמכם, כי ביכולת האדם לתקן הכל, עד שישתנה שמו, כאילו הוא לא חטא מעולם. ועל זה אמר הכתוב (דברים לב-לט) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי, כי אמרו אין ועתה אלא תשובה (ב"ר כא-ו), וראו ותתבוננו בגודל כח התשובה, שהוא מתחיל חייו מחדש מעתה, כי אני אני הוא, אני ה' אחר שיחטא ויעשה תשובה, כמו שאני הוא קודם שיחטא. ואין אלקים עמדי, לא נשאר על האדם מאומה ממדת הדין של אלקים.

*

ובזה נבוא אל המכוון, הנה המרגלים כולם אנשים כשרים היו, וידעו גודל כח ה' שאין לפניו מעצור, וברוח פיו יוכל להדוף את כל יושבי הארץ מפניהם. אמנם גודל צדקתם הביאה אותם לידי חטא זה, באמרם בהיות שבדרך הטבע אי אפשר ליכנס שם, וצריכין אנו לניסי ה' חוץ לדרך הטבע. ובהיות שמעת צאתנו ממצרים ירדה מעלתנו, וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי (יד-כב), אין אנו ראויים עוד לנסים, כי לא יעשה ה' נסים לרשעים, כי ה' במשפט יעמיד ארץ, ושרי מעלה ימנעו את ה' מלעשות נסים עבורנו, אחר שניסינו את ה' זה עשר פעמים. ועל זה כווננו לומר, לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו' (יג-לא). וברש"י ממנו כביכול, כלפי מעלה אמרו (סוטה לה:), והיינו ששרי מעלה חזק מאד, עד שבידם למנוע את ה' מלעשות נסים עבור אלו שניסו את ה' עשר פעמים. [והגם שה' ממטיר להם גם כעת מן ושלו וברא וענני הכבוד, מפני שזהו צורך חיי האדם, המגיע לכל אחד על פי דין (עיין תוספות יום טוב ברכות ז-ז), אבל נתינת הארץ היא מתנת ה', ואין אנו ראויים לזה].

ביניהם דין ודברים בקישוי הכניסה, עם כל זה 'וימלא אחריו', היה לבו מלא עם ה' שיכניסם שם.

*

ובזה יתבאר גם דברי התנא במשנתנו, 'הוי קל לראש', תשתדל בראשיתך כשאתה בחור להיות קל לעשות רצון בוראך. אך גם כאשר עברו ימי נעוריך, והושחרו פניך בחטאים, לא תתייאש מהמצב שאתה עומד, כי דלתי התשובה תמיד פתוחים לפני האדם, 'זנוח לתשחורת', גם אחר השחרות תוכל להיות נוח לפני המקום. ועל דרך שאמר הכתוב (שיר א-ה) שחורה אני ונאווה, שהגם ששחורה אני במעשי, אוכל להיות עוד נאווה, ואל תראוני שאני שחרורת ששזפתני השמש, אין שחרותי וכיעורי ממעי אמי, אלא על ידי שזיפת השמש, שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד בצל (רש"י שם).

ואדרבה פרשה זו של המרגלים שנתייראו ליכנס לארץ ישראל, מפני שחשבו שאחר שניסו את ה' עשר פעמים, אין הם ראויים עוד לנסים, ובדרך הטבע אי אפשר להכנס, וחרה אף ה' בהם על מחשבתם, דכיון שעשו תשובה, אני ה' אחר שיחטא וישוב כמו אני ה' קודם שיחטא, זה מלמד אותנו שבכל מצב שחוזר לה', תשובתו מתקבלת, והוא אהוב ונחמד לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם. וזהו שאמר, 'הוי קל לראש', תתאמץ להתבונן במה שאמרו המרגלים, נתנה ראש ונשובה מצרימה (יד-ד), וחטאו במה שלא האמינו בגודל כח התשובה, ומשם תקח חיוזק להיות 'נוח לתשחורת', שגם אחר שהושחר האדם במעשיו, עדיין נוח להתלבן, ויוכל להיות עוד אהוב ונחמד לפני המקום.

אבל באמת שגו בזה המרגלים, כי אמרו חז"ל (ברכות יט.) אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, ודאי עשה תשובה ע"ש. ומכל שכן אותו דור קדוש שזכו לראות פני שכינה על הים, והראו באצבע זה א-לי ואנוהו (סוטה ל:), בודאי כאשר הכירו שחטאו עשו מיד תשובה שלימה, ובודאי נתקבלה תשובתם למעלה, והרי הם עומדים במעלתם כמו קודם שיחטא, ושפיר הם ראויים לנסים כימי קדם. ולכן גם כאשר המרגלים הציעו לבני ישראל את המצב, אפס כי עז העם היושב בארץ וכו', לא הכחישו כלב ויהושע את דבריהם שאין המצב כן, אלא אמרו, שהן אמת כדבריהם, מכל מקום עלה נעלה וירשנו אותה, כי אין אנו נכנסים שם בדרך הטבע, אלא בדרך נס. וגם אחר שניסו את ה' זה עשר פעמים, כיון שישראל עשו תשובה, אנו עומדים במעלתנו כמו בראשונה, שהרי זהו מדת ה' ה', שמרחם גם אחר שיחטא ועושה תשובה באותה מדה שהיה קודם החטא, והחטא שבנתיים לא משנה כלום. ועל כן אמרו כלב ויהושע, אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו, 'אך בה' אל תמרודו', באותה מדה של ה' ה', שאני ה' אחר שיחטא כמו קודם שיחטא, בזה אל תמרודו.

ועל זה אמר הכתוב, ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו, וימלא אחריו, והביאותיו אל הארץ וגו' (יד-כד). והיינו כי כלב לא סתר את עצם דברי המרגלים שתיארו גודל הקישוי שיש בכניסת הארץ, אך אמרו שזה לא משנה דבר, אנו נכנסים בשם ה', ומה לנו איך הדברים הם מצד הטבע, ואפילו הוא בשמים, והוא אומר לנו עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו (רש"י יג-ל). וזהו שאמר 'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו', שהגם שרוח אחרת של המרגלים היה עמו, גם הוא ראה כמו שהם רואים, ואין

סעודה שלישית

נראה מיותר, דהלא איש הוי רק לשון יחיד, ודי באמרו איש למטה אבותיו תשלחו. ולא עוד, דכיון שסיים שישלחו הנשיא מכל שבט, הרי לכל שבט יש רק נשיא אחד. – ולהלן

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, כל נשיא בהם (יג-ב). ויש לדקדק דלכאורה תיבת 'אחד'

עצתם, אין הם נשאלים מה הם רוצים, אלא מהו טובת הקהל, ויש להם לסלק אז כל החשבונות הנוגעים לו או לבניו וכו'.

ובזה נכשלו המרגלים, כאשר נשלחו לרגל את הארץ ולהביע את דעתם לטובתם של ישראל, לא עשו כן, אלא הביטו רק על טובת עצמם, וכדאיתא בזוה"ק (בפרשתנו קנח): שאמרו, אם ישראל יעלו לארץ ישראל, נתעבר אנן מלמהווי רישין, וימני משה רישין אחרנין, על כן לא רצו ליכנס ע"ש. והנה כל אדם קרוב אצל עצמו בטבע (סנהדרין ט:), אבל כאשר נעשה שליח מחבירו לסדר לו איזה דבר, אז שלוחו של אדם כמותו (קידושין מא:), לסלק כל חשבונות הנוגעים לעצמו, וימסור כל ישותו לסדר הדברים כפי טובת המשלח. ואם לא, אז הוא דו פרצופין, שמביט גם על טובת עצמו. ועל כן אמר ה' למשה, שלח לך אנשים כאלו, אשר איש אחד למטה אבותיו תשלח, שיהיה כל ישותו, אחד למטה אבותיו, להסתכל בכל דבר רק לטובת המטה, ולא להסתכל גם על התוצאות שיגיע מזה לטובת עצמם. אמנם כאשר באו חזרה, ויבואו עד נחל אשכול, אז וישאווהו במוט 'בשנים', היה כל אחד מהם כשנים, לא רק לטובת המשלח, אלא להסתכל גם בטובת עצמם, וראו שהם יפסידו הנשיאות, על כן אמרו לא נעלה.

*

וברש"י שלח לך אנשים, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. וכבר הקשו, מה מוסר יכלו המרגלים ליקח ממרים, והלא מרים דיברה במשה רבינו, ואילו המרגלים לא דיברו אלא בארץ כנען שאינה אלא אדמה, אדרבה מצינו שאמר הכתוב אשר לא תגלה ערותך עליו (שמות כ-כג), וברש"י והלא דברים קל וחומר, ומה עצים ואבנים אמרה תורה שלא יבזו אותם, קל וחומר אדם שנברא בצלם יוצרו על אחת כמה וכמה. אבל אין ללמוד את הקל מן החומר, על עצים ואבנים ממשה רבינו.

וישוב אמר הכתוב, וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' (יג-ג). ורש"י נדחק בזה, דכיון שפירש שלח לך,

בפרשה, ויבואו עד נחל אשכול, ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד, וישאווהו במוט בשנים (יג-כג). וברש"י ממשמע שנאמר וישאווהו במוט, איני יודע שהוא בשנים, מה תלמוד לומר בשנים ע"ש.

ונראה דהנה חטא המרגלים כינו חז"ל בתואר 'עצת' מרגלים, וכמו שהתפלל משה על יהושע, יה-יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:). והוא משום דעצם הדברים סיפרו דברים כהוייתן מה שראו בעיניהם, אבל חטאם היה העצה רעה שבא אחריה, שאחר כל הקישויים שיש בכניסת הארץ, על כן אין לעלות שם, כי חזק הוא ממנו, ודברים הללו הם נגד דברי ה' שאמר להעלותם.

ונבאר הדברים יותר, הנה מצות התורה היא, לפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך (ויקרא יט-יד). ופירש רש"י לפני הסומא בדבר, לא תתן עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו. ויראת מאלקיך, לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשטט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלקיך, המכיר מחשבותיך ע"כ. ועל דרך זה, מי שחבירו יש לו מסחר או חנות כמותו, והוא קאנקורענט שלו, ומבקש ממנו עצה בדבר הנוגע למסחרו, צריך לסלק כל חשבונות של עצמו, ולייעץ רק מה שהיא טובת חבירו השואל.

וזה כולל גם עניני ציבור, שהמנהיג שממונה על העדה, בכל מה שהוא נשאל, מוטל עליו ליעצם רק מה שהיא טובתה של הציבור, גם אם אין זה לטובתו הפרטית. ומשה רבינו ביקש, יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה וגו', ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה (במדבר כז-ז). כי יתכן שיתמנה לפעמים רועה על הצאן, שדואג רק לטובת עצמו ולא לטובת הציבור, ואז עדת ה' הם כצאן אשר אין להם רועה, הרועה אינו שלהם, שמתכוין רק לטובת עצמו. ועל זה אמר לו ה', קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, הוא יכול להשתלט על רוחו, ולסלק עצמו וחשבונותיו, ולדאוג רק לטובת הציבור. – ועל דרך זה טובי הקהל, או מנהלי מוסדות, או גבאי בית המדרש, כאשר דנים על איזה דבר ושואלים

לדעתך, אני איני מצוה לך, איך אמר שוב שנשלחו על פי ה', ועל כן פירש ברשותו, שלא עכב על ידו ע"ש.

ונראה בהקדם לבאר מה שנאמר במתן תורה, ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם, ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו, ואת קולו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת, אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו, כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי, קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך, ושמענו ועשינו (דברים ה-ב). ופשוטן של דברים הללו מוקשה ביותר, אם ראו כי נשארו בחיים אחרי אשר דיבר אתם אלקים, למה התייראו פן ימותו אם יוסיפו לשמוע עוד את קולו. וברש"י ואת תדבר אלינו, התשתם את כחי כנקבה, שנצטערתני עליכם ורפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני ע"כ. ויש להבין למה המשיל משה שהותש כחו כנקבה, יותר יוצדק לומר התשתם את כחי כזקן, תואר המתאים יותר על איש.

ויש לומר דהנה בספר מאיר עיני חכמים (מהדו"ק סימן קכו) כתוב, כי דור המדבר ששמעו כל התורה מפי ה' בסיני, מלבד האזהרה של תורה, הווי גם כן בכלל מורד במלכות דחייב מיתה, כיון ששמעו זאת מפי המלך. מה שאין כן דורות העתידים לא הווי דינם כמורדין במלכות, משום דלא שמעו מפי הקב"ה בעצמו, וכדמשמע בגמרא (סנהדרין מט.) דיש חילוק גבי מורד במלכות, אם שמע מפיו של מלך או על ידי שליח. והוסיף דגם השומע מפי משה רבינו, כאשר שכינה מדברת מתוך גרונו, הווי כשומע מפי המלך בעצמו, ואם עובר הווי כמורד במלכות ע"כ.

והנה מבואר ברש"י (במדבר לב.) דכל הנביאים נתנבאו בכה אמר ה', מוסיף עליהם משה שהתנבא בכה אמר ה', וגם בלשון זה הדבר ע"כ. וביאר בישמח משה (פ' יתרו עה"פ כה תאמר לבית יעקב), דכל הנביאים נתנבאו בכה אמר ה', כי היו רק שלוחי ה' למסור לישראל דבר ה', וכמו כן משה רבינו כאשר דיבר בשליחותו של מקום אמר גם כן כה אמר

ה'. אבל משה זכה גם כן ששכינה מדברת מתוך גרונו (וזה"ק ח"ג רלב.), ואז אמר 'זה' הדבר אשר צוה ה', שאין זה כמוסר בשליחות ה', אלא זהו דבר ה' עצמו ע"ש. ולפי זה כאשר דיבר משה אל ישראל רק כשליח ה', אז העובר על דבריו אין דינו כמורד במלכות, כיון ששמע רק משליח, לא כן כאשר שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, אז העובר על דברי משה הווי כמורד במלכות וחייב מיתה על כל דיבור של משה.

ומעתה יש לומר, דלכן לא רצו ישראל לשמוע כל התורה כולה מפי הקב"ה בעצמו, משום שאז יתחייבו אותו הדור מיתה על כל מצוה ומצוה, וגם כאשר יעברו רק על עשה יתחייבו מיתה מצד מורד במלכות, ועל כן רצו לשמוע רק מפי משה, שליח ה', שאז אין על זה חיוב מיתה של מורד במלכות.

וזהו שאמרו ישראל למשה, 'הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו, ואת קולו שמענו מתוך האש', והיינו שהראנו גדול כבוד מלכותו, והשמיענו את קולו, אנכי ה' אלקיך, וקבלנו עלינו עול מלכותו. 'היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ואם כן על עצם שמיעת קול ה' להלאה אין אנו חוששין למיתה, כי ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי. אך אנו חוששים שכאשר נוסיף לשמוע, נהיה חייבים מיתה על כל דבר מצד דין מורד במלכות. ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת, כי העברת פי ה' אש גדול ונורא יכלה אותנו על כל דבר ודבר, 'אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו, כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי, הלא אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואז תמנו לגוע, אם יוספים אנחנו לשמוע גם להלאה מפי ה'. ועל כן 'קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו'.

אמנם עדיין חששו, שגם אם משה ידבר אליהם, יתכן שתהא שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, ואז לא הועילו כלום, כי גם דיבור של משה הווי דיבורו של ה', בחינת זה הדבר אשר צוה ה'. על כן ביארו למשה, 'קרב אתה' ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו 'ואת' תדבר

והנה יהושע וכלב לא נמשכו אחר עצת המרגלים, ובשלמא יהושע הרי היתה עמו תפלתו של משה רבן ישראל, שהתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים, אבל במה זכה כלב שלא נכשל בעצתם. ונראה דמבואר בכתבי האר"י (הובא בילקוט ראובני, ובמאור ושמש ריש הפרשה), שנתעבר בהי"ב נשיאים נשמות הי"ב שבטים, כדי לסייע אותם שלא יכשלו. ולכן אמר יוסף להשבטים, מרגלים אתם (בראשית מב-יד), מפני שהמה יהיו בכניסת הארץ בהמרגלים ע"ש. ואם כן בכלב נתעבר אז נשמת יהודה.

והנה יהודה היה תמיד מוכן למסור נפשו עבור לעשות רצון ה', ובמעשה תמר הכריזו צדקה ממני (שם לח-כו), אם כי היה דיבור זה בזיון נורא ליהודה. וכאשר עמדו על הים, ואמר ה' למשה דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד-טו), קפץ נחשון בן עמינדב משבט יהודה וירד לים, ועל זה נאמר (תהלים קיד-ג) היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, מה טעם משום הים ראה וינס (סוטה לז). ע"ש. ואם כן מדת מסירת נפש נחקק בשבט יהודה מאבותיהם.

וכמו כן כלב עצמו הפקיר נוחיות עצמו לשם שמים בעת נישואיו, שנשא את מרים אחות אהרן ומשה, שחולנית היתה, וכל בחורי ישראל עזבו מלישא אותה, וכלב נשא אותה לשם שמים, שרוב בנים דומין לאחי האם, ורצה בבנים צדיקים, גם אם יצטרך לשלם על זה לשמש אשה חולנית כל ימיו (סוטה יב). ועבור זה זכה לבן בעל מסירת נפש, חור, בנה של מרים ואביו כלב בן יפונה (רש"י שמות כד-יד), שהרגוהו בשביל שלא רצה לעשות העגל (רש"י שם לב-ה). ומתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו (משלי כז-ז), המסירת נפש של האבות משפיעים על בניהם ללכת בדרכם, ולכן לא נכשל כלב, גם כאשר רגמוהו באבנים. ועל זה נאמר, ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי (יד-כד), כי נשאר אתו רוחו של יהודה, שהשפיע מסירת נפש על כלב, ולכן מילא אחרי ה'.

אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך, שמשה יהיה רק כמקבל מה' ולהשמיע אותנו, בחינת נקבה, שהיא מקבל, ולא שתהא שכינה מדברת מתוך גרונו של משה אלינו, אלא ידבר ה' אלקינו 'אליך', ואז יהא משה רק כשליח ה', ואין על דבריו דין מורד במלכות.

והנה דבר זה שמשה רבינו הגיע למדריגה שיתכן שתהא שכינה מדברת מתוך גרונו, מצינו בפרשה שעברה, כאשר דיברו מרים ואהרן במשה על מה שפירש, ואמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר (יב-ב), וירד ה' בעמוד ענן וגו', ויאמר שמעו נא דברי, אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות, ותמונת ה' יביט, ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. וגילה להם ה' שמדריגת נבואה של משה יתירה על כל הנביאים, אשר 'פה אל פה אדבר בו', ונרמז בזה כי פי ה' כביכול מדבר מתוך פיו של משה, ואני מדבר לא רק עמו אלא 'בו'. וזהו שנאמר (דברים לד-י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל פנים, שכביכול פני ה' הם על פנים של משה, ובפי משה יש פי ה'.

ומעתה נחזור לענינינו, הנה משה רבינו הרי חשש שיתכן שהמרגלים ימעלו בשליחותם, שהרי התפלל על יהושע שיושיעך מעצת מרגלים, על כן אמר להם משה, שידעו שהוא שולח אותם על פי ה', שדיבור פיו הם פי ה' כביכול, ששכינה מדברת מתוך גרונו, ואם ידברו אחר כך דיבורים שהם מעילה בשליחותם, יהא דינם כמורד במלכות שחייב מיתה, ובזה יזהרו ביתר שאת שלא ימרו את פי ה'. ולכן כאשר באו חזרה והמרו פי ה', אמרו להם כלב ויהושע, אך בה' אל תמרודו (יד-ט), שיש בדיבורים אלו מרידה במלכות, ודינם כמורד במלך שחייבים מיתה גם על דיבור גרידא, ועבור זה באמת מתו אחר כך במגפה לפני ה'.

*

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' ישראל שאהנבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' מאיר זאב גאלדבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ באירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' יוסף פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ באירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' יואל מייזעלס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ באירוסיו בתו למול טוב	מוה"ר ר' אברהם מנחם פרענקל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונ בנישואי בתו למול טוב
--	---	--	--	--